



Sygn. akt II UK 232/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z wniosku E. J.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanego Urzędu Miasta [...]
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 lutego 2011 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]
z dnia 18 lutego 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 18 lutego 2010 r., Sąd Apelacyjny, zmienił, na skutek apelacji strony pozwanej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 11 września 2008 r. i oddalił odwołanie wnioskodawczyni E. J. od decyzji organu rentowego z dnia 1

grudnia 2008 r., odmawiającej przyznania prawa do emerytury nauczycielskiej, wobec niespełnienia przesłanek określonych w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.).

W stanie faktycznym sprawy, wnioskodawczyni (ur. 18 lutego 1955 r.), w dniu 2 grudnia 2008 r., składając wniosek o emeryturę nauczycielską, wykazała łącznie 30 lat, 1 miesiąc i 1 dzień okresów składkowych i nieskładkowych, w tym 25 lat 7 miesięcy i 27 dni okresów pracy pedagogicznej. Ostatni okres pracy nauczycielskiej ustał w dniu 31 sierpnia 2006 r. na wniosek wnioskodawczyni, która bezpośrednio przed złożeniem wniosku o emeryturę pracowała na podstawie umowy zlecenia do dnia 19 grudnia 2008 r. w Urzędzie Miejskim w K. Od września 2006 r. wnioskodawczyni zawierała kolejne, następujące po sobie umowy zlecenia z Urzędem Miasta, podejmując się prowadzenia zajęć opiekuńczo - wychowawczych w Klubie Środowiskowym „P”. Umowy zawierano każdorazowo na czas określony, określając w nich godziny prowadzenia zajęć opiekuńczych. Praca wnioskodawczyni nie była nadzorowana przez Urząd Miasta, a wnioskodawczyni i osoby z nią współpracujące same ustalały zakres zajęć prowadzonych z dziećmi, same dzieliły się obowiązkami bez ingerencji ze strony zleceniodawcy. Przy tak poczynionych ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy uznał zasadność odwołania wnioskodawczyni, dzielając stanowisko Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, że zarówno treść umów zawieranych przez wnioskodawczynię z Urzędem Miasta, jak i sposób ich wykonywania, nie daje podstawy do uznania tych umów za umowy o pracę. Sąd przyjął jednocześnie, że wnioskodawczyni spełniła warunki do przyznania emerytury nauczycielskiej, bowiem organ rentowy bezpodstawnie wymagał od wnioskodawczyni świadczenia pracy pedagogicznej na podstawie umowy o pracę bezpośrednio przed złożeniem wniosku o emeryturę, gdy tymczasem art. 88 ustawy Karta Nauczyciela, wymaga jedynie wykazania 30 - letniego okresu składkowego i nieskładkowego, w tym 20 - letniego okresu pracy nauczycielskiej (pracy w szczególnym charakterze). Przepis ten natomiast nie określa kiedy 30 - letni okres winien zostać osiągnięty. Wobec tego Sąd pierwszej instancji przyjął, że nauczyciel ma możliwość dopracowania niezbędnego okresu ubezpieczenia po osiągnięciu 20 - letniego okresu pracy nauczycielskiej, a

wskazywana przez organ rentowy konieczność rozwiązania stosunku pracy przez nauczyciela bezpośrednio przed złożeniem wniosku o emeryturę jest błędna. Ponadto Sąd wskazał, że użycie przez ustawodawcę w art. 88 ustawy Karta Nauczyciela sformułowania „nauczyciel”, nie oznacza, że dla skutecznego ubiegania się o emeryturę nauczycielską należy wykazać zatrudnienie w charakterze nauczyciela bezpośrednio przed rozwiązaniem stosunku pracy, bowiem nauczyciel ubiegający się o emeryturę powinien rozwiązać stosunek pracy nauczycielskiej. W tych okolicznościach Sąd Okręgowy stwierdził, że wnioskodawczyni na dzień złożenia wniosku wykazała wymagane: okresy składkowe i nieskładkowe oraz pracy pedagogicznej, w dniu 31 sierpnia 2006 r. rozwiązała stosunek pracy, a fakt, że następnie wykonywała pracę na podstawie umowy zlecenia, nie miał wpływu na przyznanie prawa do emerytury nauczycielskiej od dnia 1 grudnia 2008 r.

Na skutek apelacji organu rentowego, wyrokiem z dnia z dnia 18 lutego 2010 r., Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie wnioskodawczyni, w uzasadnieniu wyroku wskazując, że zgodnie z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Według ust. 2a tego przepisu nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli: spełnili warunki do uzyskania emerytury, określone w ust. 1, w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy (pkt. 1) oraz nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa (pkt 2). W ocenie Sądu samo wykazanie wskazanych wyżej okresów ubezpieczenia nie jest wystarczające do nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej, gdyż konieczne jest jeszcze złożenie przez nauczyciela wniosku o

rozwiązanie stosunku pracy. Sąd uznał, że nie ma podstaw do przyjęcia, iż warunkiem koniecznym nabycia emerytury w oparciu o art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela jest wykonywanie przez osobę zainteresowaną pracy nauczyciela bezpośrednio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę. Taki warunek nie wynika ani wprost z treści przepisu, ani z zasad wykładni celowościowej. W ocenie Sądu warunkiem nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej jest: rozwiązanie stosunku pracy nauczycielskiej i spełnianie w dniu rozwiązania tego stosunku pracy warunków dotyczących okresów: zatrudnienia i pracy w szczególnym charakterze (stażu pracy). Natomiast obojętne jest to, czy następnie ubezpieczony (nauczyciel) pozostawał bez pracy, czy podjął pracę (i w jakim charakterze) oraz jaki był jego status pracowniczy w dniu złożenia wniosku o emeryturę nauczycielską. Przepis art. 88 Karty Nauczyciela daje przywilej przejścia na emeryturę bez względu na wiek tym nauczycielom, którzy mają dłuższy niż wymagany przepisami ogólnymi okres zatrudnienia (30 lat dla kobiet zamiast wymaganych 20) i dłuższy okres pracy w szczególnym charakterze (20 lat zamiast wymaganych 15). Jednakże z tego przywileju może skorzystać tylko nauczyciel i w konsekwencji warunki dotyczące posiadania wymaganych okresów muszą być spełnione do daty, do której osoba zainteresowana miała status nauczyciela w rozumieniu art. 1 Karty Nauczyciela. Sąd powołał się w uzasadnieniu wyroku na ugruntowane w tym zakresie orzecznictwo Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 5/09, niepublikowany, wyrok z dnia 24 marca 2009 r., I UK 299/08, niepublikowany, wyrok z dnia 25 kwietnia 2008 r., I UK 267/07, e niepublikowany oraz wyrok z dnia 20 listopada 2001 r., II UKN 626/00, OSNP 2003 nr 16, poz. 390). Tym samym fakt, że wnioskodawczynie wykazała okres 30 lat zatrudnienia i okres 20 pracy nauczycielskiej na dzień złożenia wniosku, czyli dzień 2 grudnia 2008 r., nie przesądza o nabyciu przez nią prawa do emerytury nauczycielskiej. Jak bowiem wyżej wskazano 30 - letni okres zatrudnienia i 20 - letni okres pracy nauczycielskiej ustala się na dzień ustania ostatniego stosunku pracy rozwiązanego przez nauczyciela. Ostatni taki okres ustał w dniu 31 sierpnia 2006 r. Tak więc na ten dzień należało ustalić, czy wnioskodawczynie posiadała wymagane okresy zatrudnienia i pracy w szczególnym charakterze. Z akt sprawy wynika, że wnioskodawczynie na dzień 31 sierpnia 2006 r. co prawda legitymuje się

wymaganym okresem pracy nauczycielskiej, jednak nie spełniła warunku 30 - letniego okresu zatrudnienia, gdyż na ten dzień wykazała jedynie 27 lat 9 miesięcy i 6 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Na marginesie Sąd Apelacyjny wskazał, iż podziela stanowisko sądu pierwszej instancji i strony pozwanej, że zawierane przez wnioskodawczynię umowy z Urzędem Miasta nie były umowami o pracę lecz umowami zlecenia. Nawet jednak przyjmując twierdzenia wnioskodawczyni, iż w Klubie Środowiskowym „P.” świadczyła pracę na podstawie umowy o pracę, to i tak okres tej pracy nie może zostać uwzględniony jako praca nauczycielska, skoro w obowiązującym stanie prawnym żadna inna praca, poza objętą przepisami art. 1 Karty Nauczyciela, nie jest uznawana za pracę nauczycielską.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku pełnomocnik wnioskodawczyni, zarzucił naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) i przyjęcie, że „praca nauczyciela wykonywana w placówce wychowawczej utworzonej przez Zarząd Gminy, z powołaniem się na ogólną kompetencję, a polegająca na pomocy pedagogicznej i psychologicznej, wyrównywaniu barier edukacyjnych u dzieci i młodzieży oraz eliminowaniu zachowań agresywnych nie mieści się w zakresie zatrudnienia objętego zakresem Karty Nauczyciela”, oraz art. 22 k.p. przez przyjęcie, iż „dyskwalifikuje umowę jako stosunek pracowniczy przyjęcie w jej treści możliwości wykonywania umowy przez zastępcę oraz wykonywanie nadzoru przez wgląd Zleceniodawcy”. Wskazując na powyższe zarzuty pełnomocnik wnioskodawczyni wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadniono powołując się na art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c., i wskazując, że „prawidłowe ustalenie zakresu przedmiotowego wykonywanych prac przez nauczyciela jest istotne dla ustalenia kręgu uprawnionych do nauczycielskiego świadczenia emerytalnego. Istotne jest czy o kwalifikacji określonej pracy z punktu widzenia uprawnień emerytalnych decyduje rodzaj placówki zatrudniającej, nazwa jednostki czy też charakter wykonywanej pracy mimo nadania jej nazwy niemieszczącej się w

katalogu jednostek”, a także iż „konieczne jest rozstrzygnięcie wątpliwości czy wpisanie do umowy zapisu niedopuszczalnego przy umowie o pracę powoduje dyskwalifikację umowy jako umowy o pracę i przyjęcie, że jest to umowa zlecenia (stosunek niepracowniczy) czy też dla prawidłowej kwalifikacji umowy konieczne jest uprzednie ustalenie, że zapis ten był faktycznie wykonywany”, a ponadto „konieczne jest rozstrzygnięcie czy pracownik jest odpowiedzialny za zakres, sposób i częstotliwość wykonywanych czynności przez pracodawcę w ramach nadzoru w stosunku pracy”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionej podstawy i stąd podlega oddalaniu.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli tak jak w rozpoznawanej sprawie, skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania. Okoliczności faktyczne rozpoznawanej sprawy nie budzą wątpliwości, sporna pozostaje ich ocena w świetle przepisów prawa materialnego. Nie jest więc wątpliwe, że wnioskodawczyni na dzień 31 sierpnia 2006 r. co prawda legitymuje się wymaganym okresem pracy nauczycielskiej, jednak nie spełniła warunku 30 - letniego okresu zatrudnienia, gdyż na ten dzień wykazała jedynie 27 lat 9 miesięcy i 6 dni okresów składkowych i nieskładkowych.

Wstępnie trzeba zauważyć, że zarzuty skargi kasacyjnej odnoszą się w gruncie rzeczy do twierdzenia, że w latach 2006 – 2008, a więc po rozwiązaniu na swój wniosek umowy o pracę nauczycielską wnioskodawczyni podjęła i wykonywała - na podstawie umowy o pracę - pracę o takim samym (nauczycielskim) charakterze, która winna być zaliczona do tzw. ogólnego stażu emerytalnego, nie zarzucając w skardze naruszenia art. 88 Karty Nauczyciela, ani przez błędną wykładnię, ani niewłaściwe zastosowanie tego przepisu, a także niekwestionując okoliczności faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia. Nawet więc podzielenie zarzutów skargi, do czego brak podstaw, nie dawałoby możliwości uwzględnienia jej wniosków. W wyroku z dnia 8 lipca 2009 r., I UK 60/09 (niepublikowany), Sąd Najwyższy stwierdził, że z faktu, iż przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej jest on związany granicami skargi kasacyjnej

wyznaczonymi jej podstawami, wynika, że nie może uwzględniać naruszenia żadnych innych przepisów niż wskazane przez skarżącego. Sąd Najwyższy nie jest bowiem uprawniony do samodzielnego dokonywania konkretyzacji zarzutów lub też stawiania hipotez co do tego, jakiego aktu prawnego (przepisu) dotyczy podstawa skargi kasacyjnej. Nie może także zastąpić skarżącego w wyborze podstawy kasacyjnej, jak również w przytoczeniu przepisów, które mogłyby być naruszone przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia.

W związku z tymi uwagami, trzeba więc jedynie ogólnie zaznaczyć, że art. 88 Karty Nauczyciela tworzy pełną i wyczerpującą regulację warunków przejścia na emeryturę nauczycieli bez względu na wiek. W świetle unormowania ust. 1 tego artykułu przesłankami nabycia uprawnień do przedmiotowego świadczenia są: wykazanie 30-letniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze lub 25-letniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, z nadto rozwiązanie na swój wniosek stosunku pracy. W judykaturze ugruntowany jest pogląd, w myśl którego wynikające z art. 88 ust. 1 *in fine* wymaganie jest koniecznym warunkiem powstania prawa do emerytury (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1999 r., II UKN 149/99, OSNP 2001 nr 2, poz. 46; z dnia 30 sierpnia 2001 r., II UKN 525/00, OSNP 2003 nr 12, poz. 298; z dnia 20 listopada 2001 r., II UKN 626/00, OSNP nr 16, poz. 390; z dnia 13 czerwca 2007 r., II UK 232/06, niepublikowany; z dnia 19 września 2007 r., III UK 43/07, niepublikowany; z dnia 17 kwietnia 2008 r., II UK 194/07, niepublikowany i z dnia 25 kwietnia 2008 r., I UK 267/07, niepublikowany). Natomiast okoliczność, że po rozwiązaniu stosunku pracy, za to w dacie złożenia wniosku o emeryturę, ubezpieczony wykonuje pracę nauczycielską na podstawie kolejnego stosunku pracy, nie wpływa na możliwość nabycia przezeń uprawnień emerytalnych z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2009 r., I UK 16/09, LEX nr 519956). Tak więc z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela wynika, że przy ustalaniu spełnienia warunku posiadania trzydziestoletniego okresu zatrudnienia, od którego uzależnione jest prawo do emerytury, nie wlicza się okresów składkowych i nieskładkowych przypadających po rozwiązaniu nauczycielskiego stosunku pracy. Powtórzyć należy, że powołany przepis stwarza przywilej przejścia na emeryturę

bez względu na wiek nauczycielom, którzy mają dłuższy niż wymagany przepisami ogólnymi okres zatrudnienia (30 lat, zamiast wymaganych 25 lat) oraz dłuższy okres zatrudnienia w szczególnym charakterze (20 lat). W świetle tego przepisu, przesłankami uzyskania prawa do emerytury są ponadto posiadanie statusu nauczyciela w rozumieniu Karty Nauczyciela oraz rozwiązanie stosunku pracy na wniosek nauczyciela względnie przez pracodawcę, ale w warunkach określonych art. 20 tej ustawy. Wymienione przesłanki prawa do emerytury jako regulacja szczególna, odbiegająca od systemu powszechnego, muszą być interpretowane w sposób ścisły. Za takim kierunkiem wykładni w zakresie wymogu posiadania okresów zatrudnienia opowiedział się już Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 listopada 2001 r., II UKN 626/00 (OSNP 2003 nr 16, poz. 390), stwierdzając, że określone art. 88 Karty Nauczyciela warunki prawa do emerytury w postaci posiadania okresów zatrudnienia i pracy w szczególnym charakterze warunkach muszą być spełnione do dnia ustania stosunku pracy nauczyciela.

W ocenie Sadu Najwyższego uzyskanie prawa do emerytury na podstawie omawianego przepisu uzależnione jest od spełnienia obu warunków co do wymaganych okresów zatrudnienia przed rozwiązaniem nauczycielskiego stosunku pracy, jak trafnie przyjął Sąd Apelacyjny. Wniosek o emeryturę nie musi być przy tym złożony bezpośrednio po ustaniu stosunku pracy, jednak prawo do emerytury nie może być przyznane, jeżeli w dacie rozwiązania nauczycielskiego stosunku pracy wymagane warunki nie były spełnione. Z ustaleń faktycznych poczynionych w tej sprawie (niezakwestionowanych w skardze, a więc wiążących Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym), wynika że na dzień 31 sierpnia 2006 r. (dzień rozwiązania nauczycielskiego stosunku pracy) posiadane przez wnioskodawczynię okresy składkowe i nieskładkowe wyniosły 27 lat 9 miesięcy i 6 dni. Tak więc prawnie bez znaczenia (dla uprawnień emerytalnych wnioskodawczynie, wynikających z ustawy – Karta Nauczyciela) jest zatrudnienie w Klubie Środowiskowym „P.” w K., już po rozwiązaniu nauczycielskiego stosunku pracy, pomijając status prawny tego stosunku (w sprawie ustalono, że praca ta była wykonywana na podstawie umów zlecenia, a ustalenie to nie zostało w skardze kasacyjnej skutecznie podważone).

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.